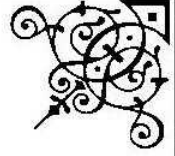

متون درسی / ۵

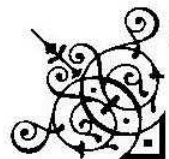
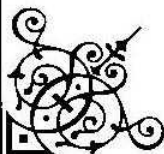
درسنامه عرفان نظری امام خمینی (س)

www.ketab.ir

محمدرضا غفوریان

عضو هیئت علمی دانشگاه امیرکبیر

(گروه معارف اسلامی و گروه فلسفه علم)

سرشناسه	: غفوریان، محمدرضا، ۱۳۳۹-
عنوان و نام پدیدآور	: درسنامه عرفان نظری امام خمینی(س) / محمدرضا غفوریان.
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ط، ۲۴۰ ص.
فروست	: متون درسی؛ ۵.
شابک	: 978 - 964 - 212 - 425 - 1
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۳۵ - ۲۴۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸ -- دیدگاه درباره عرفان / عرفان
شناسه فزوده	: مؤسسه چاپ و نشر عروج.
رده‌بندی سنگره	: ۷ غ ۴ / ۵ / ۱۵۷۴ / ۵ DSR
رده‌بندی دی‌بی	: ۹۵۵ / ۰۸۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۵۸۵۹۲

کد / م ۲۹۴۱

مؤسسه چاپ و نشر عروج

درسنامه عرفان نظری امام خمینی(س)
 نویسنده: محمدرضا غفوریان (عضو هیئت علمی گروه معارف اسلامی و آئین و فلسفه علم دانشگاه امیرکبیر)
 نظارت و نشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س))
 چاپ اول: ۱۳۹۵
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۱۲۵۰۰ تومان

• فروشگاه شماره یک: خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخررازی، پاساژ ظروفچی، تلفن: ۶۶۴۹۳۰۸۱ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• فروشگاه شماره دو: خیابان انقلاب، چهار راه حافظ، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

• مراکز پخش: امور نمایندگیها و نمایشگاهها، تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳

• امور سفارشات و بازرگانی، تلفن: ۶۶۴۸۹۱۶۰

• فروشگاه مجازی مؤسسه عروج www.roujpub.com

فهرست مطالب

أ	مقدمه ناشر
۵	پیش‌گفتار
۱	مقدمه: تعریف، موضوع، روش و هدف
۱	تعریف عرفان
۳	تعرفی دیگر برای عرفان
۶	موضوع عرفان
۷	دیدگاه امام خمینی
۹	روش و هدف عرفان نظری
۱۹	بخش یکم: سامانمندی و انسجام درونی
۱۹	ادبیات شیوا و سامانمند
۲۱	انسجام منطقی محتوا
۲۳	سامانمندی در متون عرفان
۲۵	آثار عرفانی ابن عربی

۲۵	فصوص الحکم
۲۷	فتوحات مکیه و آثار دیگر
۲۸	ادبیات ابن عربی
۲۹	آثار عرفانی پس از ابن عربی
۲۹	مصباح الأنس
۳۲	مشرق الدراری
۳۳	مقدمه فیضی بر شرح فصوص
۳۶	تمهید القاصد
۴۰	آثار عرفانی سید حیدر آملی
۴۱	جامع الاسرار
۴۲	نقد النقود
۴۳	نصّ النصوص
۴۴	نکته‌هایی درباره آثار سید حیدر آملی
۴۶	آثار عرفانی امام خمینی
۴۸	دسته‌بندی آثار عرفانی امام
۴۸	مصباح الهدایه
۵۱	نگاه اجمالی به دسته‌بندی مطالب
۵۴	نگاه تفصیلی به دسته‌بندی مطالب
۵۵	مراحل تجلیات در بطون علمی
۵۵	غیب الذات
۵۶	احدیت
۵۶	واحدیت
۵۷	اعیان ثابته
۵۸	طرح چند بحث جانبی

- ۶۰..... مراحل تجلیات در ظهور عینی
- ۶۱..... فیض مقدس یا وجود منبسط
- ۶۲..... سرّ خلافت، نبوت و ولایت در عالم انوار عقلی
- ۶۳..... اسرار خلافت، نبوت و ولایت در نشأه ظاهری خلقی
- ۶۵..... بخش دوم: دیدگاهها و نوآوریها
- ۶۷..... غیب الذات
- ۷۰..... نکته‌های دوره غیب الذات
- ۷۰..... ۱. نفی ظهور و اختطاط
- ۷۱..... ۲. جمع میان اشتراک و تباین
- ۷۲..... ۳. تبیین غیب الذات در همه مظاهر هستی
- ۷۴..... احدیت
- ۷۶..... نکته‌هایی درباره احدیت
- ۷۶..... ۱. تفاوت غیب الذات و مرتبه احدیت
- ۷۹..... ۲. مقصود از اعتبار و اخذ در سخن عارفان
- ۸۱..... عماء (ابر باران زا)
- ۸۴..... دیدگاهها و احتمالات در عماء
- ۸۶..... دیدگاه حضرت امام
- ۸۷..... واحدیت
- ۸۸..... تبیین واحدیت به زبان فیلسوفان
- ۹۱..... تبیین واحدیت با قاعده «بسیط الحقیقة»
- ۹۷..... واحدیت در آثار اهل عرفان
- ۹۹..... نکته‌هایی درباره واحدیت
- ۹۹..... ۱. وحدت حقیقی در عین تکثر علمی
- ۱۰۲..... ۲. دو وجهه اسما و صفات در واحدیت

۳. مظهر بودن و حجاب بودن اسما و صفات ۱۰۴
۴. جمع میان جمال و جلال ۱۰۸
- اعیان ثابتة ۱۱۲
- وجه نام‌گذاری اعیان ثابتة ۱۱۳
- نکته‌هایی درباره اعیان ثابتة ۱۱۶
۱. چگونگی پیدایش اعیان ثابتة ۱۱۶
۲. ترتیب پیدایش اعیان ثابتة ۱۱۷
۳. امتداد برداش اعیان ثابتة ۱۲۰
۴. تأکید بر حفظ وحدت در مرتبه اسما و اعیان ۱۲۲
- فیض اقدس و بیس قدس ۱۲۵
- دو چهره مشیت مطا ۱۲۸
- تأکید بر تنزیه و پرهیز از تشبیه ۱۳۱
- شطحیات در زبان اهل عرفان ۱۳۴
- دیدگاه حضرت امام درباره شطحیات ۱۳۵
- گریز اولیا از انجام معجزات و کرامات ۱۳۷
- مکاشفه ۱۴۰
۱. برتری ادراک مکاشفات بر علوم دیگر ۱۴۰
۲. چگونگی پیدایش مکاشفات ۱۴۳
- پیشروی در مکاشفات ۱۴۵
۳. اقسام مکاشفات ۱۴۶
- تطبیق اقسام مکاشفات بر اجزای نماز ۱۴۹
۴. مکاشفه در قرب نوافل و فرایض ۱۵۰
- بررسی حدیث قرب نوافل در آثار امام ۱۵۲
- تطبیق قرب نوافل و فرایض بر مکاشفات افعالی، اسمایی و ذاتی ۱۵۳

- مقام ولایت جمعی احدی ۱۵۴
- تبیین مراحل قرب نوافل و فرایض ۱۵۵
- قرب فرایض در روایات ۱۵۷
۵. پیدایش مکاشفات در بیداری و خواب ۱۵۹
۶. تقسیم مکاشفات بر حسب اسم ظاهر و باطن ۱۶۱
- اقتضای اسم باطن حق ۱۶۲
- مکاشفات با جذبه‌های الهی ۱۶۳
- مکاشفه جذبی در آثار دیگر عارفان ۱۶۴
- نکته‌هایی درباره جذبه الهی در سخن امام خمینی ۱۶۹
- تعلق جعل به ماهیت ۱۷۲
- بحث جعل به زبان فیلسوفان ۱۷۳
- دیدگاه عرفانی حضرت امام در بحث جعل ۱۷۶
- وضع الفاظ برای معانی عامه ۱۸۰
- چگونگی ارتباط حقیقت خلافت و ولایت با مظاهر خود ۱۸۴
- تفاوت کرات روحانی با کرات حسّی ۱۸۷
- حضرات خمس ۱۸۸
- دیدگاه‌های عارفان ۱۸۹
- دیدگاه امام خمینی ۱۹۱
- سفرهای چهارگانه ۱۹۴
- سفر اول ۱۹۵
- سفر دوم ۱۹۶
- سفر سوم ۱۹۷
- سفر چهارم ۱۹۸
- سفرهای چهارگانه پیامبران و اولیا ۱۹۹

۲۰۰	جایگاه اولیای کامل در سفرهای چهارگانه.....
۲۰۱	نکته‌هایی درباره سفرهای چهارگانه.....
۲۰۵	بخش سوم: عرفان در دامان تشیع.....
۲۰۶	تشیع؛ بستر طبیعی بالندگی عرفان.....
۲۰۸	زبان عرفانی دعا‌های معصومان.....
۲۰۸	سخن استاد شهید مطهری درباره سرچشمه عرفان.....
۲۱۰	مایه‌ی تشیع در آثار سید حیدر آملی.....
۲۱۰	تفصل و تزیین مطالب در آثار سید حیدر.....
۲۱۲	بحث خرم ولایت در آثار سید حیدر.....
۲۱۳	تشیع در آثار عربی امام خمینی.....
۲۱۴	استناد به روایات در تبیین سبب عرفانی.....
۲۱۴	۱. پرهیز از تشبیه و تنزیح حق تعالی.....
۲۱۵	۲. عینیت ذات و صفات.....
۲۱۷	۳. مطالبی در مسأله بداء و سرّ قدر.....
۲۱۷	۴. جایگاه نبوت پیامبر ﷺ در مراتب تجلیات حق تعالی.....
۲۱۸	۵. ارتباط امت با پیامبر و امامان.....
۲۱۸	تفاوت خلافت ظاهری و باطنی.....
۲۲۰	استناد به روایات در تبیین عرفانی چند مسأله.....
۲۲۱	نقد برخی روایات و نقلهای عامه.....
۲۲۴	نکوهش گوشه‌گیری عارفان.....
۲۲۵	جلوه بینش سیاسی در آثار و درسهای امام.....
۲۲۸	تبیین جامعیت اسلام.....
۲۳۳	پیام عرفان و حماسه.....
۲۳۵	کتابنامه.....

مقدمه ناشر

دانستن، کمالی است که نه درها یکی از صفات کمالیه حق تعالی است، که خالق عالم و آدم ﷺ پس از آفرینش آدم به ما ایم آن اقدام کرد.^۱

اسلام، به عنوان آخرین و کامل‌ترین هدیه برنامه خداوند متعال به انسان، با «قرائت» و با نزول کتاب آسمانی قرآن آغاز گشت^۲ و پیامبر آورنده قرآن نیز طلب علم را «فریضه» همگانی برای مسلمانان اعلام کرد.^۳

در دامن قرآن و تعالیم پیامبر عزیز اسلام ﷺ علوم و دانش‌های فراوانی در رشته‌ها و شعبه‌های متنوعی به تدریج متولد و تکثیر گردید. گرچه متأثر از تمدن جدید، روند آموزش و مراکز علمی، اسامی گوناگون و رشد متفاوتی پیدا کرده است؛ اما طی قرون و اعصار در جوامع اسلامی نخست در مساجد و سپس در مکتب‌خانه‌ها و مدرسه‌ها و حوزه‌های علمیه، سفره علوم و دانش‌های عقلی و

۱. «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ». (بقره (۲): ۳۱)

۲. «إِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَمِعْ لَهُ». (علق (۹۶): ۱)

۳. «طلب العلم فریضة». (الکافی، ج ۱، ص ۳۱)

تقلی گسترده شده است؛ به ویژه در حوزه‌های علمیه، دانش‌های تفسیر، کلام، فقه و اصول، فلسفه و عرفان و... دوره‌های متعدد و روزگاران متنوعی را پشت‌سر گذارده‌اند.

در میان سلسلهٔ عالمان تعلیم‌دیده در حوزه‌های علمیه، امام خمینی (س) تعلیم علوم بنی را از خردسالی آغاز کرد و در مکتب‌خانه و حوزه، مراحل تحصیلی را طی کرد و در سطوح عالی فراگیری علم؛ علوم متنوعی را تحصیل کرد. وی علاوه بر فراگیری ادب‌ات عرب، در فقه و اصول و فلسفه و عرفان گام‌های بلند و راسخی برداشت. هرگز بر اساتید بزرگی به تحصیل نشست؛ و هم در مرحله تدریس، شاگردان برجسته‌ای تربیت کرد؛ و هم در وادی تألیف، آثار فراوان و ارزشمندی از خود برجای گذاشت.

بعد دیگر شخصیت امام خمینی (س) این است که ایشان در جایگاه یک عالم دینی در عصر دین‌ستیزی و دین‌گریزی، با نکیه کامل بر دین و بر اساس آموزه‌های اسلامی، انقلاب بزرگ سیاسی - اجتماعی بی‌بدیلی را با ماهیتی کاملاً فکری و فرهنگی رهبری کرد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی، نظام جمهوری اسلامی را بنیان نهاد.

رهبری مبارزات آزادی‌خواهانه و استقلال‌طلبانه توسط امام خمینی (س) برای رسیدن به جمهوری اسلامی و تأسیس نظام سیاسی جدید، همگی برخاسته و مبتنی بر تفسیر و تبیینی پویا و پاسخ‌گوی انسان عصر حاضر و در همان حال اصیل و بدون انحراف و اعوجاج از اسلام بوده است.

برداشت و تفسیر امام از قرآن و سنت، هم از قشری‌گری و سطحی‌نگری به دور بود و هم از التقاط و انحراف پیراسته، اسلام او اسلامی جوشیده از تقلین و

سازگار با فطرت الهی انسان و موافق عقل و خرد خداداد است. با این توصیف و توضیح؛ شناخت اندیشه و افکار امام خمینی، در حقیقت شناخت اسلام است، اما با تبیین و تفسیر او؛ تفسیری که علاوه بر اصالت، مورد پذیرش و استقبال انسان این عصر قرار گرفته است.

از آنجایی که در مراکز متعدد آموزشی کشور فراگیری علوم اسلامی، چه به صورت عمومی و چه تخصصی مورد اهتمام است و با توجه به جامعیت آثار علمی و اندیشه‌های امام خمینی در رشته‌های علوم اسلامی، تهیه و عرضه متونی جهت بهره‌مندی از این آثار علمی مناسب و مفید خواهد بود.

در همین راستا مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) - دفتر قم وظیفه خود دانست تا در این عرصه به رسالت خود عمل نماید و سلسله آثاری را به این امر اختصاص دهد.

کتاب پیش‌رو با عنوان «درسنامه عرفان نظری امام خمینی» به قلم محقق ارجمند حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدرضا غفوریان یکی از این مجموعه‌ها است که نویسنده ارجمند کوشیده است، ویژگی‌ها و خصوصیات بنی و نظریات امام خمینی (س) در مسائل مطرح در عرفان نظری را تبیین کند. با شکر از تلاش ایشان، کتاب حاضر را به همه مراکز آموزش عالی و علاقه‌مند به تفکر اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی تقدیم می‌نماییم.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) - دفتر قم

معاونت پژوهشی

پیش‌گفتار

همه آنان که شخصیت و فعالیت حضرت امام خمینی ره را بررسی کرده‌اند، این نکته را به روشنی دریافته‌اند که یکی از بنیادی‌ترین ابعاد شخصیت وی، باور جدی و عمیق به عرفان است. هر کس با این نگیزه و دیدگاهی آشکارا درمی‌یابد که هم تلاشهای علمی و عملی او در رشته‌های گوناگون فرهنگ دینی و هم کوششهای او در عرصه مسایل اجتماعی و سیاسی، از آگاهی گسترده و اعتقاد عمیق وی به عرفان تأثیر پذیرفته است. افزون بر این در دهه‌های فشار و سرکوب سخت، که از بیرون و درون به حوزه‌ها و روحانیت پررشد جانکاهی آورده بود، یکی از عالمان و استادانی که در برافروختن شعله فروزان علوم عقلی و عرفانی تلاش فراوانی می‌کرد، همو بود. سالهایی که فشار و تنگناهای حکومت پهلوی اوّل و دوم، از یک سو و کارشکنی اهل تحجر از دیگر سو، دشواریهای بسیاری را پدید می‌آورد، عالمانی کم‌شمار ولی با اراده‌های بولادین به ستیز این مشکلات رفته و تلاشها و خدمات شایانی را به انجام رسانده‌اند، گرچه حضرت امام در درد دل‌های خویش، تحمل اهل تحجر را دشوارتر از فشارهای بیرونی

حکومتها می دانست. به هر روی گسترش دانشهای عقلی در سده اخیر در حوزه‌های علمیه بیشتر مرهون حوزه قم و تلاش کسانی چون ایشان است، که گذشته از تدریس و دفاع از این دانشها، خود نیز پژوهشگر و نظریه‌پرداز بلندپایه‌ای در آنها می‌باشد.

این کار سترگ علمی افزون بر این که تحمل کژتابیها و بردباری بر جفاهای دولت دشمن را به همراه داشت، لطف و یاری الهی نیز همراهش بود. نوشته‌های حضرت امام در عرصه علوم عقلی و عرفانی، چندین دهه در انزوا و غربت، دور از دسترس استادان و مشتاقان بود. هنوز بسیاری از شیفتگان و دیگران به یاد دارند که نام زیاد و رساله عملیه و کتابها و اعلامیه‌های آن امام بزرگ را با چه خون دلی باید در دست می‌گرداندند و می‌دیدند و یاران همراه، چه زندانها و تبعیدها و شکنجه‌هایی را به جان می‌خریدند. با این همه، لطف و مهر خداوند علیم و حکیم، این مآثرات پراج را از گزند بسیاری از حوادث نگاه داشته و به دست مشتاقان رساند. است ماجرای شگفت به غارت رفتن کتابهای حضرت امام از سوی دستگاه امنیتی حکومت پهلوی و سپس پیدا شدن آن پس از سالها در کتابهای یک دوره‌گرد در هم‌دان خود نمونه‌ای گویاست که در مقدمه تعلیقات علی شرح فصوص الحکم و مصباح الانس، تفصیل آن آمده است. باری اگر یک روز این کتابها را دستان پلید ستم به تاراج برد، ولی از نظر پروردگار دور نماند، که هیچ ورقی بی‌علم او فرو نمی‌افتد و هیچ دانه‌ای در دل زمین و هیچ خشک و تری نیست مگر آن که او بدان علم دارد.

باری، بر حوزه‌های علمیه و همه پژوهشگران علوم دینی است که خود را از این سفره گسترده پر نعمت محروم ندارند و از آنچه دیگران برای عرضه آن این

همه کوشیده‌اند، بهره‌برگیرند، به ویژه در علم توحید و معرفت حق تعالی که اول العلم خوانده شده و این همه در اهمیت آن سخن رفته است.

این نوشته کوتاه تلاش ناچیزی است برای شناساندن قله‌ای رفیع و دریایی عمیق از عرفان نظری حضرت امام خمینی علیه السلام، که کوشیده‌ایم آن را به گونه یک متن درسی سامان دهیم. هدف از این نوشته، تهیه کتابی نیست که هر کس بتواند آن را به عزان آن متن مطالعه‌ای بخواند. از این روی، مخاطب این اثر کسانی در نظر گرفته شده‌اند که با عرفان نظری و مباحث و اصطلاحات اصلی آن آشنایی اجمالی دارند و اکنون می‌خواهند از دیدگاه‌های حضرت امام و ویژگی‌های او در این عرصه آگاه شوند. بر این اساس درباره خود مباحث و اصطلاحات عرفان نظری در این نوشته، توضیح زیادی ندادیم، بلکه با اشاره به مسایل و اصطلاحات، دیدگاه‌های وی را گوشزد کرده‌ایم.

گرچه مخاطبان چنین متنی باید توان دریافت چنین متونی را، هر چند با کمک استاد داشته باشند، با این حال ترجمه متون عربی را آورده‌ایم، ولی با وجود ترجمه عبارات، بسیار شایسته است که جویندگان اهل تفسیر و تدقیق، به منابع اصلی و متون کامل مباحث مراجعه کنند.

این نوشته، پس از پرداختن به مباحثی مقدماتی چون: تعریف، موضوع و روش و هدف عرفان نظری و نقل و توضیح دیدگاه‌های امام در این زمینه، در سه بخش اصلی سامان یافته است. در بخش یکم بیشتر به کتاب *مصباح الهدایة* پرداخته‌ایم که برجسته‌ترین اثر عرفانی حضرت امام است. با گزارشی از کتابهای معروف و مهم عرفان نظری در گذر روزگاران، مقایسه‌ای میان آنها و *مصباح الهدایة* انجام داده و از این رهگذر، سامانمندی و استواری متن آن را ارزیابی کرده

و دسته‌بندی مطالب را در عرضه جهان‌بینی عرفانی بررسی نموده‌ایم. در بخش دوم، به دیدگاه‌های حضرت امام پرداخته، آرای ویژه و دقت نظرهای وی را از لابه‌لای آثار گوناگون، تا آن‌جا که یافته‌ایم، عرضه کرده‌ایم. او در بسیاری از مباحث اصلی عرفان، یا نظری بدیع دارد و یا دقت ویژه‌ای در بررسی و ربط دادن مباحث و مطالب به یکدیگر. برخی از دیدگاه‌های انحصاری او سرنوشت بخشی از مباحث عرفان را دگرگون می‌سازد و نگاهی متناسب با همان مبحثی دیدگاه‌ها به بار می‌آورد که بدانها اشاره کرده‌ایم.

در بخش سوم، گیسو آشکار و جدی حضرت امام را در طرح و بررسی مسایل عرفانی به تنوع و بردگیری از مایه‌های شیعی در مباحث، بررسی کرده و نمایانده‌ایم که وی چگونه نای درسیهای روایی را در جای جای مطالب و مسایل سرنوشت ساز عرفان باز کرده است. در این باره به آثار عارف نام‌آور شیعی، مرحوم سید حیدر آملی، هم اشاراتی کرده و شیوه‌های او را هم تا اندازه‌ای کاویده‌ایم.

درباره منابع یادآور می‌شویم که این نوشته، گیسو از انتشار موسوعه الإمام الخمینی تدوین شده بود، در پاورقی ویرایش جدید به این روش نیز ارجاع شده است.

به هر روی، حضرت امام خمینی رحمه الله با آثاری شایسته درنگ، عارفی است که در سالهای جوانی از عمر خویش، دست به نگارش و تدریس در عرصه‌ای زده که توش و توان پیران راه را نیز در آن گستره به آسانی و فراوانی نمی‌توان یافت. عرصه‌ای که در توصیف آن، شب‌تار و بیم‌موج و گرداب‌هایل و دریای ناپیدا کرانه گفته‌اند و جز با همتی بلند و بدرقه طایر قدس در سایه لطف و مهر و

هدایت و دستگیری حق در این راه به مقصود نتوان رسید. در چنین گستره دشواری آنچه در این نوشته اندک و ناچیز آورده‌ایم، به کوتاهی فهم قاصر ماست و نه درخور بلندای آثار آن بزرگ. از مهر و لطف همه عزیزانی که در این کار، یاریمان کرده‌اند، سپاسگزارم. به ویژه از راهنمایهای فاضل گرانمایه و برادر بزرگوار، حرمت الاسلام و المسلمین مسیح بروجردی، که به‌راستی از باب اهل البیت ادری بدان حق البیت، حق بزرگی در این باره دارند. همواره امید داریم که راهنمایها و نگارنده‌های اهل معرفت ما را بر قصورها و لغزشها آگاه کرده و از آنها بکاهد. کوشیده‌ایم تا نسبت به تشنگی از این دریا بچشیم و از زلال معرفت محروم نمانیم.

و ما تبتغى إلا بالله عليه توكلت و إليه أنيب

محمد رضا غفوریان